

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Kalmbach, Jean-Michel

Title: Elsass Ranskan ja Saksan suhteiden mittarina

Year: 2001

Version:

Please cite the original version:

Kalmbach, J.-M. (2001). Elsass Ranskan ja Saksan suhteiden mittarina. In A. Mäkipelto, & O. Merisalo (Eds.), *Ranska Euroopassa* (pp. 110-115). Jyväskylä, Finland.

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Jean-Michel Kalmbach

ELSASS RANSKAN JA SAKSAN SUHTEIDEN MITTARINA

Tuohtunut elsassitar

Kun tulin Suomeen vuosia sitten, kotikaupunkini Strasbourg oli melko tuntematon paikka, vaikka se on suurin piirtein Helsingin kokoinen. Strasbourg on sittemmin tullut paremmin suomalaisten tietoisuuteen, kun kuusitoista suomalaista eurokansanedustajaa osallistuu siellä kerran kuussa Euroopan parlamentin istuntoon. Onneksi Strasbourgin ei sentään vielä liitetä niin paljon negatiivista kuin Brysseliin.

Samanlaista epävarmuutta ja tietämättömyyttä liittyi ja liittyy edelleen ei vain Strasbourgin vaan myös koko Elsassin maakuntaan. Ilmeisesti ainakin vanhempi sukupolvi on kuullut käsitteestä Elsass-Lothringen, joka muistetaan jollakin tavalla Saksan historiasta. Nuoret eivät ole kuulleet koko maakunnasta, elleivät ole kiinnostuneita Alkon hyllyissä hyvin edustetuista maakunnan viineistä. Muuten Elsass ei juuri esiinny suomalaisissa uutisissa.

Pari vuotta sitten kesällä oli Helsingin Sanomien yleisönosastossa erään tuohtuneen Helsingissä asuvan elsassittaren kirje, joka lienee ollut seurausta jostakin Elsassia käsitelleestä artikkelista. Tarkkaa sisältöä en enää muista, mutta sanoma

oli suunnilleen tämä: ”lakatkaa sotkemasta Elsassia Saksaan ja sanomasta sitä Elsassiksi, Elsass on Alsace ja osa Ranskaa ja minua loukkaa syvästi se, että minua luullaan saksalaiseksi”.

Tähän voisi toisaalta vastata, että hyvä kun Elsass osataan yhdistää edes jotenkin Saksaan, koska silloin ainakin tiedetään, missä se suunnilleen sijaitsee. Taannoisessa Ranskassa suoritetussa kyselyssä pyydettiin ihmisiä sijoittamaan Euroopan unionin pääkaupungit kartalle. Helsinki päätyi usean kerran Oslon paikkeille! Meistä on aina ihmeellistä, kun muiden maiden ihmiset eivät tiedä, missä meidän maamme pääkaupunki on, ja unohdamme samalla, että harva suomalainen osaisi sijoittaa vaikkapa Ukrainan pääkaupungin oikeaan paikkaansa. Monet suomalaiset eivät itse tiedä tarkkaan, mikä on Kuopion sijainti¹.

Tuohtuneen elsassittaren kirjeeseen voisi vastata toisaalta myös näin: entä sitten? Mitä vikaa on siinä, että Elsassia luullaan Saksaksi? Eikö se ole historiallisesti ainakin osittain perusteltua? Vai onko sitten saksalaisuudessa jotakin vikaa? Rehellisyyden nimessä minun on myönnettävä, että itseänikin alussa häiritsi suuresti, kun nimeäni kuulleessaan ihmiset luulivat minua automaattisesti saksalaiseksi. Joku jopa kerran ihmetteli suureen ääneen, miten on mahdollista, että olen ranskalainen, kun minulla on tällainen nimi. (Ja unohti kaikki

¹ Kuten äskeinen kysely pääkaupungin seudulla osoitti.

ruotsalaista nimeä kantavat supisuomalaiset, jotka eivät ole Ruotsia ikinä nähneetkään.)

Mikä nimeksi?

Nimiasiat eivät pääty siihen. Suomessa muotiin tulleen käytännön mukaisesti monista vierasnimisistä maista, maakunnista tai kaupungeista käytetään yhä useammin ”alkuperäistä” nimeä. Gruusiasta on näin tullut Georgia, Genève’istä (suhuäänteellä äännettynä ja v:hen päättyvä) on tullut Geneve (lue: keneve) ja Elsassista on tullut Alsace. Kielitoimisto jopa suosittelee tätä käytäntöä. Elsassin kuten monien muiden kohdalla sillä on ainakin ääntämyksen kannalta tuhoisia seurauksia. Elsass on kätevä nimi, se äännyy helposti suomen fonetiikan mukaan ja lisäksi se on helppo taivuttaa (Elsassissa, Elsassiin, jne.). ”Alsace” taas on suomalaiselle suulle hirviömäinen ilmentys soinnillisine s:ineen ja ääntymättömine loppu e-kirjaimineen. Miten se vääntyy suomeksi: [alsake] vai [alsase]? (Oikea ääntämys on [alzas]). Ja miten taivuttaa?²

Ja miksi sen pitäisi ylipäätään olla Alsace? Eihän suomalaiset käy ”Londonissa”, tutustu ”Stockholmiin” tai puhu ”Hamburgista”. Omalla mielenkiintoisella tavallaan tämä sanan ulko-

² *Alsacessa* ei ole oikea muoto, koska ranskassa loppu -e ei äänny. Oikein se pitäisi kirjoittaa esim. *Alsace’issa*.

asuun liittyvä epävarmuus kuvastaa hyvin Elsassin olemusta. Onko Elsass saksalainen vai ranskalainen?

Liebe Großmutter

Muutama vuosi sitten edesmennyt isoäitini, isäni äiti, oli syntynyt vuonna 1903. Silloin Elsass oli osa Saksan valtakuntaa ja isoäitini kävi saksalaista koulua (samoin tietenkin isoisäni). Vuonna 1918 Elsass palasi Ranskan yhteyteen ja isoäidistäni tuli yhtäkkiä ranskalainen. Ei hätää, jos näin voi sanoa: vuonna 1939, Hitler valtasi Elsassin ja liitti sen takaisin Saksaan, jolloin isovanhempani ja välillä syntynyt isäni tulivat III valtakunnan (ei kylläkään täysvaltaisiksi) kansalaisiksi. Tiedämme tarinan lopun: vuonna 1945 koko perheestä tuli taas ranskalainen. Isovanhempani vaihtoivat kolme kertaa kansalaisuutta elinaikanaan. Tällaista oli Elsassissa tapahtunut ennenkin. Rajamaakuntana Elsass on saanut kokea monia puolen vaihtoja eikä liene ainoa lajissaan.

Jatkuvien siirtymisten johdosta elsassilaisissa on syntynyt melko syvä epäluulo kaikenlaisia valloittajia ja heidän lupauksiaan kohtaan. Toisaalta taas valloittajat ovat hekin tunteneet epäluuloa jatkuvasti puolta vaihtavaa väestöä kohtaan sen asenteiden ja isänmaallisuuden suhteen. Ranskalaisille Elsass ei ole koskaan ollut täysin ranskalainen ja saksalaisille Elsass on 1600-luvun jälkeen ollut aina liian ranskalaismielinen. Suomessa esiintyvä epätietoisuus Elsassin

suhteen näyttää siis olevan vallalla myös paljon lähempänä näyttämöä olleiden maiden keskuudessa.

Ranskalaisille Elsass on ranskalainen maakunta, mutta ”sisämaan ranskalainen” – kuten elsassilaiset nimittävät muun Ranskan asukkaita – on aina hämillään ylittäessään Vogeesien maantieteellisen ja kulttuurisen rajan. Maisema ei tuo mieleen heti Ranskaa, talot näyttävät aivan erilaisilta ja paikannimet ovat kauheita. Elsass näyttää erilaiselta. Monille ranskalaisille maakunta on arvoituksellinen.

Hieman historiaa

Vogeesien ja Schwarzwaldin välinen Rein -joen halkaisema tasanko on ollut asuttu kauan esihistoriallisella kaudella. Historiallisesti ensimmäiset pysyvät muistot jättivät keltit, jotka asustivat aluetta n. 1000-luvulta eKr. lähtien. Kelttiläisyys näkyy edelleen mm. joissakin paikannimissä. Suunnilleen 100-luvun eKr. tienoilla tulivat ensimmäiset germaaniset heimot, lähinnä sueevit, jotka eivät kuitenkaan pärjänneet uusille tulokkaille, roomalaisille, joiden tulo Elsassiin ajoittuu n. vuoteen 60 eKr. Roomalaiset perustivat Strashourgin, silloisen Argentoraten v. 12 eKr.³ Roomalaisena kaupunkina Argentorate kukoisti tärkeänä kauppakeskuksena ja Mainziin asti ulottuvan kauppareitin välietappina.

³ Kaupunki vietti näyttävästi 2000-vuotisjuhlia v. 1988

Ajanlaskumme neljännellä vuosisadalla germaaninen heimo alemannit alkoivat tunkeutua Elsassiin hyökäten roomalaisia vastaan. Rooman valtakunnan romahduksen jälkeen alemannit valloittivat maakunnan kokonaan ja se tuli näin osaksi Pyhää saksalais-roomalaista valtakuntaa v. 1648 asti. Yleiseurooppalaisesti rauhattoman kauden jälkeen, jolloin Elsassissa kävivät mm. ensin hunnit, sitten magyaarit, alkoi 1000-luvulla keskiajan kulta-aika. Kaupungit kehittyivät voimakkaasti, kauppa kukoisti. Porvariston syntyminen ja rikastuminen johti yhteenottoihin Strasbourgin hallitsevan piispan kanssa. Piispan joukkojen kukistamisen jälkeen v. 1262 Strasbourgista tuli keisarikunnan vapaa kaupunki, joka eli käytännössä täysin vapaana tasavaltana. Voimakas kaupungistuminen jatkui myös muualla maakunnassa ja 1354 perustettiin kymmenen kaupungin liitto.

Kauppa kasvoi voimakkaasti. Strasbourgin strateginen asema Rein -joen varrella toi sille tulli- ja kuljetustuloja. Kaupungilla oli tärkeitä kauppasuhteita Baselin kanssa sekä Reininmaan suurten kaupunkien kanssa. Jo silloin vietiin mm. viiniä – Englantiin asti – ja kuulemma määrällisesti aivan yhtä paljon kuin nykyäänkin.

Vauraus toi mukanaan vilkkaan älyllisen ja hengellisen elämän. Luostareita perustettiin tiheään tahtiin, kirkkoja rakennettiin. Kirjallisuuden alalla Strasbourgissa vaikuttivat mm. sellaiset kuuluisat *minnesänger* kuin Reimar von Haguenau ja Gottfried von Straßburg. Ikään kuin tämän kukoistuksen

muistoksi alettiin v. 1180 rakentaa mahtavaa katedraalia, joka edustaa puhdasta ranskalaista goottilaista tyyliä. Sen ainoaksi jäänyt torni, joka valmistui 1475, nousee 142 metrin korkeuteen ja oli pitkään kristikunnan korkein rakennus.

1400-luvulla Strasbourg oli tärkeä älyllisen ja taiteellisen elämän keskus Euroopassa, joka veti puoleensa ajan suurimmat humanistit. Erasmus oleskeli kaupungissa ja ylisti kirjoituksissaan Strasbourgin tasavaltaa. Mainzilainen Gutenberg asui Strasbourgissa ja kehitti siellä v. 1440 kirjapainotekniikan. Tärkeistä Strasbourgissa vaikuttaneista kirjailijoista voidaan mainita mm. Sebastian Brandt (*Narrien laiva*) ja taidemaalareista esim. Mathias Grünewald.

Humanismin älyllinen ilmapiiri oli otollinen uusien ajatuksien leviämislle. Heti uskonpuhdistuksen alettua strasbourgilaiset kirjapainot levittivät Lutherin ajatuksia. Strasbourgista tuli tärkeä uskonpuhdistuksen keskus.

Uskonsotien loputtua Augsburgin rauhaan, Elsass oli pirstaleina. Osa jäi katolisten valtioiden alaisuuteen, osa protestanttien. Uskonnollinen pirstaleisuus näkyy edelleen nykypäivänä. Noin 35% väestöstä on protestantteja, mikä selittyy sillä että Elsass onneksi säästyi uskonnollisilta vainoilta, jotka olivat yleisiä Ranskassa ja esim. Saksassa ja Sveitsissä.

Molemmat uskonnot ovat eläneet yhdessä kutakuinkin rauhallisesti.⁴

Sadan seuraavan vuoden ajan Elsass eli rauhatonta aikaa. Henkistä elämää leimasi asenteiden jäykistyminen vastauskonpuhdistuksen seurauksena ja älyllinen elämä ei ollut enää yhtä loistokasta kuin ennen.

Ranskan aika

Taantumus huipentui kolmikymmenvuotiseen sotaan, jossa purkautuivat Euroopassa vallinneet jännitteet ja joka piirsi Euroopan kartan uudelleen. Elsass joutui sotatantoreeksi. Ensin keisarilliset joukot, sitten ruotsalaiset (mukanaan ilmeisesti joitakin suomalaisiakin palkkasotureita) ja ranskalaiset ryöväisivät ja tuhosivat maakunnan. Noin neljänneksen väestöstä lasketaan kuolleen sodan aikana. Sodan loputtua 1648 Ranska sai Westfhalenin sopimuksessa suuren osan Elsassista. Ludvig XIV sai pikku hiljaa nakerrettua vanhan Kymmenen kaupungin liiton itselleen ja lopulta hän valtasi 1681 vapaaksi jääneen Strasbourgin kaupungin ja liitti sen

⁴ ”Seka-avioliittoja” on paljon. Kirjoittajan isä on luterilainen, äiti katolilainen. 1500-luvun jälkeen myös juutalaiset ovat saaneet nauttia suhteellisesta suvaitsevaisuudesta (verrattuna esimerkiksi Ranskaan, jossa he eivät saaneet harjoittaa kauppaa), niinpä nykyään Elsassissa asuu Ranskan toiseksi suurin juutalainen yhteisö Pariisiin jälkeen

Ranskaan. Valtaus aiheutti valtavan skandaalin Euroopassa, mutta saksalaiset olivat liian heikkoja ja epäyhtenäisiä vastatakseen. Elsass sai onneksi erikoisaseman Ranskassa (mm. uskonvapauden). Maakunta kehittyi rauhanomaisesti ja nopeasti rikkaana maatalousalueena.

1700-luvun loppuun tultaessa Elsass oli jonkin verran ranskalaistunut, mutta vasta vallankumous oli tekevä siitä kokonaan ranskalaisen maakunnan. Kun vallankumous puhkesi v. 1789, Elsass oli ensimmäisten joukossa purkamassa vanhaa järjestelmää. Syitä siihen oli useita: demokratiaa oli harjoitettu jo paljon aikaisemmin Elsassissa (ks. mm. Strasbourgin tasavaltaa ja Kymmenen kaupungin liittoa), 1525 myös Elsassissa riehunut ja verilöylyyn päättynyt talonpoikaissota oli jättänyt syviä arpia ja vahvaa vihaa tyranneja kohtaan. Lisäksi saksalaiset ruhtinaat pelkäsivät vallankumouksen leviävän Reinin toiselle rannalle ja heidän kumousvastaiset toimensa vain lisäsivät vallankumouksen kannatusta Elsassissa. Maakunnan ankkuroituminen Ranskan kulttuuriin tapahtui peruuttamattomasti v. 1792, kun Strasbourgin kaupungintalolla pormestari Dietrichin luona Rouget de l'Isle lauloi ensimmäistä kertaa sanoittamansa laulun "Chant de guerre pour les soldats du Rhin"⁵, joka on sittemmin tullut tunnetuksi nimellä *La Marseillaise*, Marseljeesi. Isänmaallisuuttaan elsassilaiset saivat osoittaa myös

⁵ 'Reinin armeijan sotilaiden sotalaulu'.

Napoleonin sotien aikana, jolloin monet Elsassista kotoisin olevat sotapäälliköt hankkivat kunniaa (mm. Kléber Egyptissä).

Saksan aika

Vuoteen 1870 asti Elsassissa ei tapahtunut mitään mainittamisen arvoista. Maakunta omistautui vaurastumiselle. Silloin syntyi raskasteollisuus ja kaivostoiminta oli hyvin vilkasta. Tämä lupaava kehitys katkesi kuitenkin vuoden 1870-1871 saksalais-ranskalaiseen sotaan. Kuten tiedetään, Ranska hävisi sodan ja joutui luovuttamaan Saksalle koko Elsassin sekä Lothringenin saksankieliset alueet. Vasta tässä vaiheessa Elsass-Lothringenin käsitteen sisältämä Lothringen astuu kuvaan. Muuten Lothringen oli elänyt omaa elämäänsä varsin erillään Elsassin historian vaiheista.

Luovutuksen jälkeen Elsass oli pitkään lomaannuksissa. Ihmiset saivat aluksi valita, jäädäkö Elsassiin vai lähteäkö Ranskaan. Yli 150 000 lähti. Monet varakkaat, korkeasti koulutetut ihmiset valitsivat ”vapauden” jättäen Elsassiin melkoisen tyhjön, josta toipuminen kesti vuosia. Saksa yritti aluksi kosiskella puolelleen paikallisia asukkaita erityis-oikeuksilla pitäen kuitenkin rautaista kuria. Assimilaatiopolitiikka kangerteli, kun Elsassille myönnetty poliittiset oikeudet osoittautuivat pelkäksi kulissiksi. Vuosisadan vaihteen jälkeen Saksan ote vain tiukentui, mutta Elsassissa oli jo kasvanut sukupolvi, joka ei ollut tuntenut Ranskan aikaa ja

Ranskalle palauttamisen sijaan ruvettiin ajamaan autonomiaa. Prosessi katkesi I maailmansodan puhjettua. Kammottavan sodan jälkeen vuonna 1918 Elsass palautui Ranskalle.

Riemun keskeltä kuului myös soraääniä. Elsass oli elänyt omaa elämäänsä Saksan alaisuudessa, jossa oli paljon positiivistakin – joka tapauksessa erilaista, mm. toimiva sosiaaliturvajärjestelmä. Vaikka uusi emämaa yritti säilyttää joitakin etuja⁶, ranskalaisten viranomaisten vanhasta jacobinismista periytyvä jyrkkä asenne johti moniin väärinkäsityksiin. Kun ei ollut lainkaan sopivaa kyseenalaistaa Ranskaan kuulumisen oikeutusta (jos ei ollut Ranskan puolella, kuului Saksan leiriin ja oli maanpetturi), monet valitsivat asiakseen autonomian ajamisen päästäkseen ulos umpikujasta.

Nyky aika

Tilanne olisi ehkä vuosien mittaan tasoittunut, mutta oli ehtinyt kulua tuskin kaksikymmentä vuotta, kun sota alkoi taas. Heti sodan alussa Hitler valtasi Elsassin ja Lothringenin ja liitti ne Saksaan. Elsassista tuli *Oberheingau*n osa. Yli 200 000 ihmistä pakeni Ranskan puolelle. Sodan aikana Elsassiin jääneet nuoret miehet joutuivat Saksan sotavoimiin (kirjoittajan setä palveli näin Saksan laivastossa, josta hän onnistui

⁶ Esimerkiksi papit saavat Elsassissa nykyäänkin palkkaa valtiolta, kun muualla Ranskassa he joutuvat elämään omin, joskus varsin niukin varoin.

kuitenkin pakenemaan) ja monet kaatuivat esim. Venäjän rintamalla. Eloon jääneiden kohtalo ei ollut sodan päädyttyä aina kovin paljon parempi. Vaikka heidät oli pakotettu sotaan vastoin tahtoaan (mm. heidän perheitään uhkailemalla), vapautusjoukot, etenkin ranskalaiset, pitivät heitä maanpettureina ja monet joutuivat vankilaan, jotkut teloitettaviksi. Ymmärrettävästi tämä aiheutti katkeruutta monissa perheissä, joissa joku toinen nuori mies oli jo kaatunut Venäjän rintamalla. Keskinäisen syyttelyn ja epäluulojen selvittely kesti pitkään ja joissakin ihmisissä sen synnyttämä epäluulo elää yhä.

Kuitenkin sodan jälkeen syntyneelle sukupolvelle Hitlerin toimilla Euroopassa oli selventävä vaikutus. Kaikki mikä oli saksalaista leimattiin natsiksi ja natseihin tuli ottaa mahdollisimman paljon etäisyyttä. Suomesta käsin on ehkä vaikea käsittää millainen syvä viha vallitsi vielä 1960-luvulla Saksaa kohtaan⁷. Näin esimerkiksi kaikki puheet autonomiasta loppuivat siihen, jotta ei vain olisi tullut epäilyjä saksalaismielisyydestä. Myös elsassin kielen alamäki alkoi silloin. Ennen sotaa opiskelijat puhuivat yliopistossa yleisesti elsassia keskenään. Vihollisen kieleksi leimattu kieli vaihdettiin ainakin

⁷ De Gaullen kädenojennus Adenauerille oli todella rohkea tempu ja vaikea pala nieltäväksi monille ranskalaisille.

yliopistoissa sodan jälkeen ranskaan⁸. Kirjoittajasta tuli kaksikielinen lähinnä kotona asuvan isoäidin ansiosta, muuten vanhemmat puhuivat pelkästään ranskaa.

Vuodesta 1945 lähtien Elsass on elänyt voimakkaan talouskasvun aikaa. Se on nykyään Pariisin alueen jälkeen Ranskan toiseksi vaurain hallinnollinen alue. Elsassin pääkaupunki Strasbourg on noussut tärkeäksi kansainväliseksi kaupungiksi. Vuonna 1949 perustettu Euroopan neuvosto sijoitettiin sovinnon merkiksi kautta aikojen kiistakapulana olleeseen Strasbourgiin. Vuonna 1979 asetettiin pysyvästi toimivan Euroopan parlamentin istuntopaikaksi Strasbourg. Vuorottelu Brysselin kanssa herättää paljon keskusteluja EU:ssa. Mm. suomalaiset eurokansanedustajat muistavat aina kritisoida ratkaisun kalleutta. Alun perin Brysselillä ei pitänyt kuitenkaan olla mitään tekemistä Euroopan parlamentin kanssa. Aika näyttää, kuinka kauan asetelma pysyy samana. Sen sijaan kolmannen tärkeän kansainvälisen elimen asema Strasbourgissa ei ole uhattuna: v. 1997 Euroopan ihmisoikeuksien tuomioistuin muutti upouuteen taloonsa.

⁸ Sinänsä elsassin kieli ei ole saksan kansanmuoto vaan oma kieli, joka kuuluu eteläiseen saksankielen alueeseen, tarkemmin alemanniin eli Badenissa, Sveitsissä ja Elsassissa puhuttuun kieliryhmään. Kieli poikkeaa yläsaksasta suunnilleen yhtä paljon kuin viro suomesta. Hampurilainen ei juuri ymmärrä sanaakaan elsassista, elsassilainen taas ymmärtää hyvin Sveitsin saksaa ja melko hyvin Itävallan saksaa.

Elsassin identiteetti

Historia osoittaa, että elsassilaisena oleminen ei ole aina helppoa. Varsinkin lähihistoria on jättänyt jälkensä ihmisten ajatusmaailmaan. II maailmansodan jälkeen ”sisämaan ranskalaiset” naljailivat usein, että ”elsassilaisten on helppo olla, he ovat aina voittajien puolella”. Näin toki on ollut, mutta usein voittaja on ollut elsassilaisten kannalta aivan väärä. Kun 1950-luvulla syytettiin väkisin III valtakunnan armeijaan värvättyjä elsassilaisia maanpetturuudesta, näiden katkeruutta ranskalaisia kohtaan ei vähentänyt se seikka, että Ranska jätti heidät pulaan sodan alkuvaiheessa eikä tehnyt juuri vastarintaa Hitlerin liitettyä maakunnan Saksaan ja täten sysäsi heidät ”petturuuteen”.

Tällaisia tilanteita lienee ollut lukuisia ennenkin – ja toki muuallakin. Katkeruus muovaa kuitenkin ihmisten suhtautumista naapureihinsa ja synnyttää epäluuloa – ja epävarmuutta. Elsassilainen ei oikein tiedä kummalla jalalla seisoa. Ollako ranskalainen vai ei? Kuuluisa elsassilainen laulu kertoo:

De Hâns em Schnuukeloch dr wäis nitt wàs'r will
Un wàs'r hett des will'r nit, un wàs'r will des hett'r nitt⁹

⁹ ”Hans em Schnuukeloch ’Hannu Hyttyskolo’ ei tiedä, mitä hän haluaa. Sitä mitä hänellä on, hän ei haluaa ja sitä mitä hän haluaa, hänellä ei ole”.

Kaksi vuotta sitten suoritettu mielipidetutkimus¹⁰ paljasti yllättävän seikan. Kun ihmisiltä kysyttiin, mikä on tärkein elsassilaisen identiteetin muovaaja, ensimmäiseksi nousi omaperäinen elsassin kieli, toiseksi maakunnan sijainti Euroopan sydämessä ja kolmanneksi historia ja Elsassin ominaispiirteet. Kukaan ei juuri puhunut ranskalaisuudesta tai saksalaisuudesta.

Kuitenkin on aivan selvä, että historiasta huolimatta elsassilaiset tuntevat olevansa ranskalaisia eikä alkuunkaan saksalaisia. Syitä siihen on tietysti monia eikä Ranskan arvovalta ja asema Euroopan ajatusmaailman ja politiikan muovaajana varsinkin valistuksen aikana ole niistä vähäpätöisin. Tai ehkä Ranska ja sen ajatusmaailma ovat kautta aikojen sopineet paremmin elsassilaiseen mentaliteettiin – lieneekö vanha kelttiläinen kerrostuma vaikuttanut asiaan? Vaikka moni elsassilainen ei varmaan täysin hyväksy ranskalaista mentaliteettia, täytyy muistaa, että Ranska on suuri maa, jossa on monia muitakin vahvoja eri kulttuurialueita, Bretagne, Baskimaa, Provence, jne., joten asia on suhteutettava siihen¹¹. Elsassin verrattuna Saksa taas on kertakaikkisesti toista maata, hyvin kaukana elsassilaisesta elämäntyylistä ja ajattelutavasta.

¹⁰ L'identité alsacienne. – Les Dernières nouvelles d'Alsace. Strasbourg. 11.4.1996.

¹¹ Esimerkiksi Suomi on kulttuurisesti huomattavasti yhtenäisempi kuin Ranska.

1970-luvulla Ranskassa elpyneet itsenäistymisliikkeet, joiden aikana mm. Bretagnessa räjäytettiin ahkerasti Ranskan sähkölaitoksen mastoja, eivät ole saaneet juuri mitään vastakaikua Elsassissa. Ne toki lisäsivät ihmisten kiinnostusta oman maakunnan erikoiseen kulttuuriin ja historiaan, mutta kukaan ei lähtenyt peräämään poliittista autonomiaa¹². Mutta tämä ei tarkoita, että saksalainen, germaaninen perintö tulisi kieltää. Joillekin – kuten tuhtuneelle elsassittarelle – se voi olla kipeä paikka, mutta se on kuitenkin tosiasia. Näin on ollut muidenkin kansojen laita. Suomi ei olisi sama kuin nykyään, jos se ei olisi ollut osa Ruotsin kuningaskuntaa. Ei voida yksinkertaisesti pyyhkiä pois yli tuhat vuotta historiaa. Elsassin saksalaisuuden kieltäminen tuntuu yhtä epäilyttävältä kuin päinvastainen asenne.

Itse olen pienenä asti tottunut siihen, että vieressä on toinen maa. Sunnuntairetkiä tehtiin usein Reinin rannalle. Joskus mentiin lautalla toiselle puolelle vain huvin vuoksi. Strasbourgin kaupungin bussit ovat jo pitkään ajaneet reittivuoroa rajakaupunkiin Kehliin pitkin Eurooppa -siltaa eikä siinä ole strasbourgilaisten mielestä mitään erikoista tai ihmeellistä. Samoin moni elsassilainen lienee seurannut Saksan television

¹² Korsikan tapahtumat tuntuvat elsassilaisista käsittämättömiltä. Itse olen sitä mieltä, että Ranska voi iloita jacobinismien aikaansaannoksista: maa on kutakuinkin yhtenäinen (jos Korsika jätetään pois). Esimerkiksi Tšekkoslovakian hajoaminen kahtia oli nyky-Euroopassa tragedia.

humppaohjelmia. Tällaiset puhtaasti maantieteelliset seikat muovaavat ihmisten ajatusmaailmaa. Kun näkee konkreettisesti, että naapurissa on toinen maa, osaa suhteuttaa oman asemansa ympäröivään maailmaan: silloin tietää, että rajat ovat pitkälti sopimusasioita. Historian myötä syntyneen identiteetin takia elsassilainen on aina enemmän ollut eurooppalainen kuin muiden maiden ihmiset. Sen takia Euroopan neuvoston ja sittemmin Euroopan parlamentin sijoittaminen Strasbourgin tuntuvat aivan luonnollisilta¹³.

Suhteiden mittari

Onko sitten Elsassista jonkinlaiseksi Saksan ja Ranskan suhteiden mittariksi? Ehkä on, mutta ei niinkään politiikan kuin kulttuurin – sanan laajassa merkityksessä – tasolla. Elsass on paikka, jossa kohtaavat kaksi maailmaa. Mutta ne maailmat eivät ole pohjoinen, ”germaaninen” Eurooppa ja eteläinen, ”latinalainen” Eurooppaa, niin kuin suomalaiset usein pelkistään luulevat. Ranskan lukeminen latinalaisten maiden joukkoon on kardinaalivirhe. Saksaan nähden Ranska kuuluu paljon enemmän läntisen Euroopan ryhmään, vanhaan kelttiläisyhteyteen, (saksaksi ”die Welschen”)¹⁴.

¹³ Toisin on Brysselin tilanne, jossa vallonit ja flaamit ovat kaikkea muuta kuin sovussa asuvia naapureita.

¹⁴ Kun II maailmansodan aikana yritettiin saksalaistaa Elsassia, tunnussana oli ”Raus mit dem welschen Plunder!”. Sanaa on käytet-

Elsass on ollut näiden kahden maailman yhtymäkohdassa ja kahden kulttuurin ristitulessa. Suhteet germaanien ja ”welschien” välillä ovat paljon monimutkaisemmat kuin esimerkiksi Englannin ja Ranskan välillä (vaikka näilläkin on ollut omat riitansa). Elsass toimii suhteiden mittarina ei niinkään kiistakapulana kuin yleisemmällä tasolla: se kertoo siitä, kuinka hyvin kunakin aikana Euroopan tärkeät blokit ovat tulleet toimeen keskenään. Nykyään se on Euroopan integraation mittari. Elsassin historia ja nykypäivä ovat osoitus siitä, että tuleva Eurooppa on oltava alueiden, ei maiden Eurooppa.

ty Elsassissakin muodossa ”walsh”. Sana on sama kuin englanti *welsh*. Vanhan kelttiläisen vartalon perusmerkitys on ”muukalainen”.

Kirjallisuutta

Bischoff, Georges: Alsacien : Histoire d'une résistance. Saisons d'Alsace 133. 1996

Kiss, Alexandre & al.: L'Alsace et les droits de l'homme. Saisons d'Alsace 86. Strasbourg, 1984.

Philipps, Eugène: Les luttes linguistiques en Alsace jusqu'en 1945. L'alsatique de poche. Strasbourg 1975.

Rigoulot, Pierre: L'Alsace-Lorraine pendant la guerre 1939-1945. "Que sais-je ?" 3220. PUF. Paris 1997.

Sittler, Lucien: Geschichte des Elsass, I. und II. Band. Verlag Alsatia. Colmar 1972.

Stricher, Jean-Claude, Fischer, Georges, Bleze Pierre: Histoire des Alsaciens I & II. Fernand Nathan. Paris 1979.

Vogler, Bernard : Histoire politique de l'Alsace. Éditions de la Nuée Bleue. Strasbourg 1995.